

Förklaring att Östersunds centralstation inom fastigheten Söder 1:16, Östersunds kn övergått till byggnadsminne enligt lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen m.m. (KML) samt upprättande av skyddsbestämmelser för nämnda byggnadsminne

BESLUT

Länsstyrelsen förklarar, med stöd av 3 kap 7 § lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen m.m. (KML), att Östersunds centralstation inom rubricerad fastighet övergått till att bli byggnadsminne enligt nämnda kapitel.

Länsstyrelsen meddelar samtidigt, med stöd av 3 kap 2 § KML, skyddsbestämmelser för byggnadsminnet.

SKYDDSBESTÄMMELSER

Byggnadsminnesförklaringen omfattar stationshuset i sin helhet inom det skyddsområde som markerats på bilaga 1.

1. Byggnaden får inte rivras, vare sig i sin helhet eller delar därav.
2. Byggnaden får inte byggas till, byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
3. Byggnadens stommar får inte rivras, byggas om eller ersättas med andra material.
4. Byggnaden skall vårdas och underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhåll skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar och skall ske med material och metoder som är anpassade till byggnadens egenart.
5. Skyddsområdet får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras.

Länsstyrelsen och Jämtlands läns museum lämnar råd och anvisningar i fråga om vård och underhåll.

Om det finns särskilda skäl, får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. lämna tillstånd till ändring av byggnadsminne.

ÄRENDETS BAKGRUND

Regeringen beslutade den 21 augusti 1986 att Östersunds centralstation skulle betraktas som statligt byggnadsminnesmärke enligt kungörelsen nr 744 av den 20 november 1920 med senare tillägg med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet. Beslutet grundade sig på en bedömning av kulturhistoriska värden utifrån den stationshusinventering som genomfördes i samarbete mellan dåvarande SJ:s bandistrikt, Arkitekturmuseet och Riksantikvarieämbetet (RAÄ).

Fastigheten förvärvades den 1 januari 2001 från staten av Jernhusen AB, varvid den övergick till att bli byggnadsminne enligt Kulturminneslagen (KML), dock utan fastställda skyddsbestämmelser. RAÄ utarbetade därefter, i samråd med den regionala kulturmiljövården, Sveriges Järnvägsmuseum och Jernhusen AB, förslag till skyddsbestämmelser med motivskrivning, värdebeskrivning och historik för byggnadsminnet Östersunds centralstation. Förslaget sändes ut på remiss från RAÄ i december 2002.

Den 26 mars 2003 inkom till Länsstyrelsen RAÄ:s slutgiltiga förslag till beslut om byggnadsminnesförklaring för Östersunds centralstation, Brunflo station, Åre station och Storliens station. Då stationerna övergått till byggnadsminnen enligt KML, ska Länsstyrelsen utfärda en förklaring. Skyddsbestämmelser, motivering, kulturhistorisk beskrivning samt historik i föreliggande beslut är i allt väsentligt utformade enligt RAÄ:s förslag.

RAÄ har via e-post meddelat att någon ytterligare remissomgång inte bedöms vara nödvändig och har vidare meddelat att man inte har något att erinra mot föreliggande beslut. Endast någon formulering har korrigerats i samråd med RAÄ.

Länsstyrelsen har avvaktat med beslut i väntan på att fastighetsreglering för aktuell fastighet ska avslutas.

HISTORIK

År 1854 beslutade riksdagen att staten skulle bygga och ansvara för ett antal större järnvägslinjer, stambanor, genom Sverige. Mindre järnvägslinjer skulle drivas av enskilda bolag sedan staten godkänt etableringarna. Staten kunde även stötta privatbanorna genom att bevilja fördelaktiga lån. Syftet var att skapa ett statligt kommunikationsnät inne i landet, som genom enskilda banlinjer skulle sammanbindas med hamnstädernas sjöfart.

Huvudansvaret för planeringen och anläggandet av stambanorna innehades av ingenjören Nils Ericsson som förste chef för Statens

järnvägsbyggnader. Han hade tidigare erfarenheter från infrastrukturprojekt som Göta kanal och Trollhättekanal.

Direkt efter beslutet påbörjades från ändstationerna stambanebygget. Genom att undvika redan etablerade orter och förlägga stationerna i obebyggda områden tillskapades tillväxtcentra där stambanornas stationer blev knutpunkter för de statliga och privata järnvägslinjerna.

Järnvägen medförde sänkta transportkostnader och möjligheter till ny lokalisering av industrin och nya ekonomiska resurser. Spåren delade vanligen upp samhällena i en fram- och en baksida. Stationshusen för persontrafiken vände sig med representativa fasader mot samhällets administrativa och kommersiella centrum. Baksidan avsattes vanligen för godstrafik och drog därför till sig bebyggelse för industri- och transportverksamheter.

Större delen, 69 %, av det svenska järnvägsnätet byggdes av enskilda bolag. För anläggandet av järnvägarna och utformningen av byggnaderna vid de enskilda banorna ansvarade olika ingenjörer och arkitekter. År 1939 fattades principbeslutet att förstatliga hela järnvägsnätet. Från och med sekelskiftet 1900 har nedläggningar kontinuerligt drabbat järnvägarna.

Järnvägen krävde en mängd olika byggnadstyper för sin verksamhet, som stationshus med eller utan personalbostäder, hotell- och restaurangbyggnader, avträdeshus, godsmagasin, lokstall, vattentorn, ställverk, verkstäder, banvaktarstugor och andra boställsbyggnader.

KULTURHISTORISK BESKRIVNING

År 1874 anslag riksdagen medel för byggande av en tvärbana mellan Sundsvall och Trondheim. På den svenska sidan byggdes banan från två håll samtidigt, österut från Storlien vid gränsen mot Norge och från Torpshammar i Medelpad till Östersund. Den sistnämnda delen var klar 1879. Banan i sin helhet stod klar och invigdes 1882.

Stationshuset i Östersund byggdes 1879 huvudsakligen efter ritningar av SJ:s chefsarkitekt Adolf Wilhelm Edelsvärd, som för övrigt själv var född i staden. Stationshuset byggdes helt i trä med en enkel rektangulär planform i två våningar under ett valmat plåttäckt tak. Två svagt framskjutande sidorisaliter med förhöjda valmade takpartier och dekorativt utskurna takfotskonsoler bröt av och rytmiserade den långsträckt byggnaden. På fasadens samtliga pilastrar har riksvapnet skurits i kapitälerna. Fasadernas liggande panel är indelad i fält av breda lister och våningarna skiljs åt av ett

profilerat listverk. På entrésidan mot staden skjuter ett litet centralt placerat vindfång i klassicerande stil ut framför vestibulen.

Stationsbyggnaden uppvisar den för Edelsvärd så typiska, enkla och symmetriska planutformningen. I mitten finns en vestibul från vilken man hade tillträde till en passage ut mot perrongen. På ena sidan av vestibulen låg tjänsterummen och på den andra väntsalar med sina restauranger. Detta behov var tydligen stort i Östersund, för redan 1890 byggdes stationshuset ut mot norr med två fönsteraxlar för att möjliggöra en utökning av restaurangverksamheten. En motsvarande tillbyggnad gjordes 1907 åt söder, i vilken olika expeditionslokaler inrymdes.

År 1901 uppfördes vinkelrätt mot stationshuset en träbyggnad i två våningar efter ritningar av arkitekten Folke Zettervall. Byggnaden innehöll ilgodsmagasin, expeditioner och en bostadslägenhet. Bostadslägenheten byggdes ganska snart om för expeditionsändamål. Samtidigt sammanbyggdes byggnaden med stationshuset.

År 1917 härjades byggnadens vindsvåning av brand, men återställdes kort därefter till sitt föregående utseende. På 1920-talet utökades vestibulen och nyinreddes i en ljus klassicerande stil. För ritningarna svarade återigen Folke Zettervall. Fortsatta moderniseringar har skett av interiören även senare under 1900-talet. År 1990 skedde en omfattande upprustning av stationshuset både ut- och invändigt. Väntsalen fräschades upp och stationen fick en ny resebutik samtidigt som det gjordes omfattande markarbeten.

MOTIVERING

Östersunds centralstation är till sin exteriör välbevarad och har ett stort arkitekturhistoriskt värde. Byggnaden är en god representant för de stationshus som uppfördes efter arkitekten Edelsvärds typritningar. Här är byggnaden uppförd med en enkel grundform i en panelarkitektur i trä som hålls samman med en dekorativ, konsekvent fasadutformning.

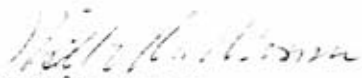
Byggnaden har även ett samhällshistoriskt värde som symbol för den expansiva utveckling staden erhöll efter järnvägens framdragande. Järnvägen var av mycket stor betydelse för utvecklingen i Östersund och i länet som helhet.

ÖVERKLAGANDE

Detta beslut kan överklagas hos Länsrätten i Jämtlands län, se bilaga (Formulär F4).

I den slutliga handläggningen av ärendet har länsassessor Boel Hjelm deltagit.

Kjell-Åke Aronsson
läsantikvarie

Johan Loock
antikvarie

Bilagor:

Bilaga 1: Karta med skyddsområde
Blankett för överklagande (Formulär F 4)

Sändlista med delgivningskvitto:

Jernhusen AB
Box 520
101 30 STOCKHÖLM

Riksantikvarieämbetet
Box 5405
114 84 STOCKHÖLM

Jämtlands läns museum
Box 709
831 28 ÖSTERSUND

Östersunds kommun
Miljö- och stadsbyggnadskontoret
831 82 ÖSTERSUND

Lantmäterimyndigheten i Östersunds kommun
831 82 ÖSTERSUND

Ostersunds stationshus
 på lotten JS = Söder 1:16

RIK. 101.4 1

LANTMÄTERIMYNDIGHETEN
 Östersunds kommun

KARTA

Utgivningsår

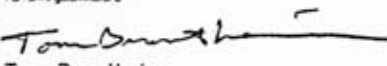
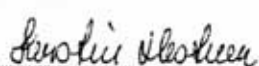
2003

Önr

20016027

Aktbilaga

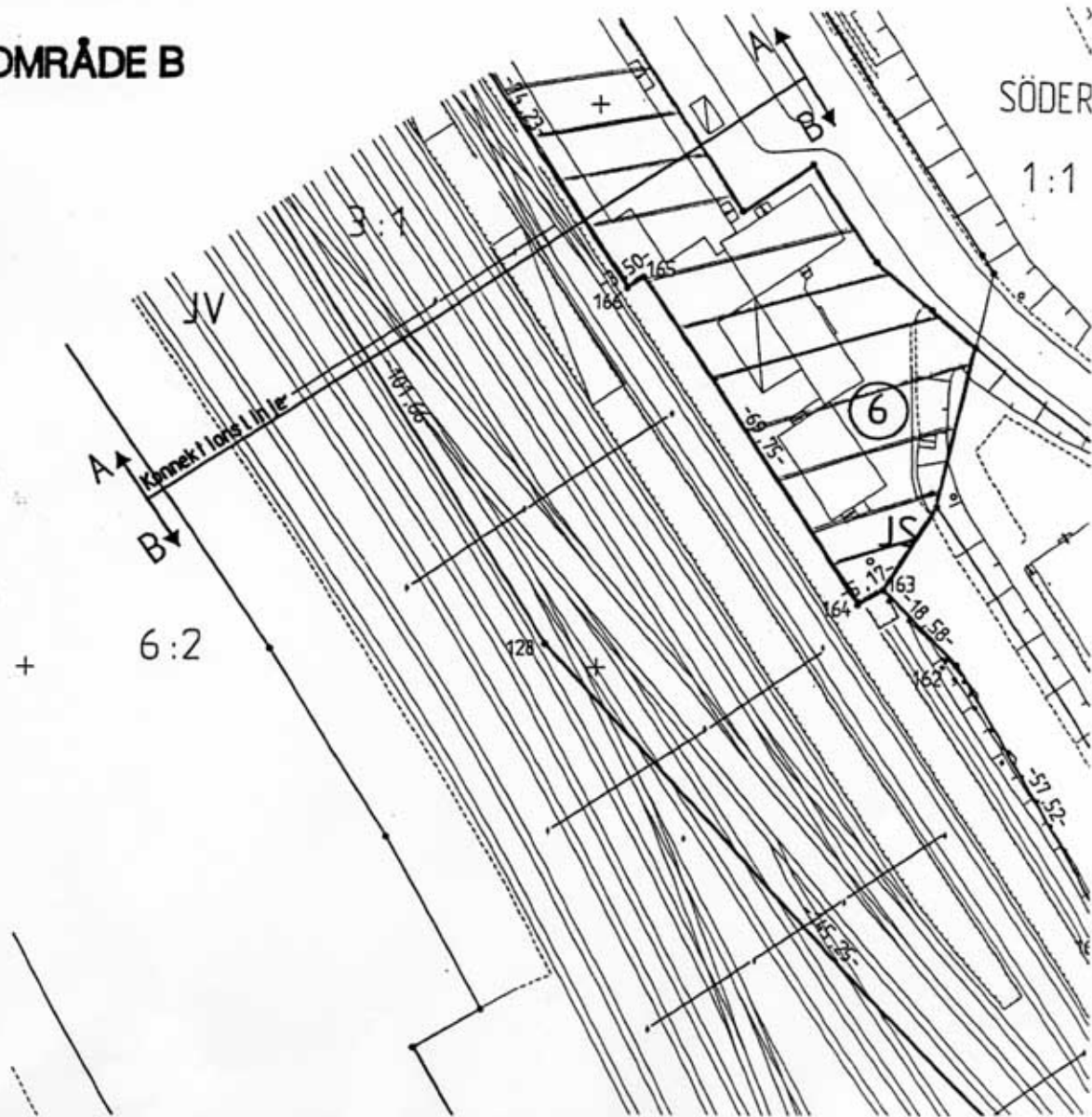
KA (blad 2 av 6)

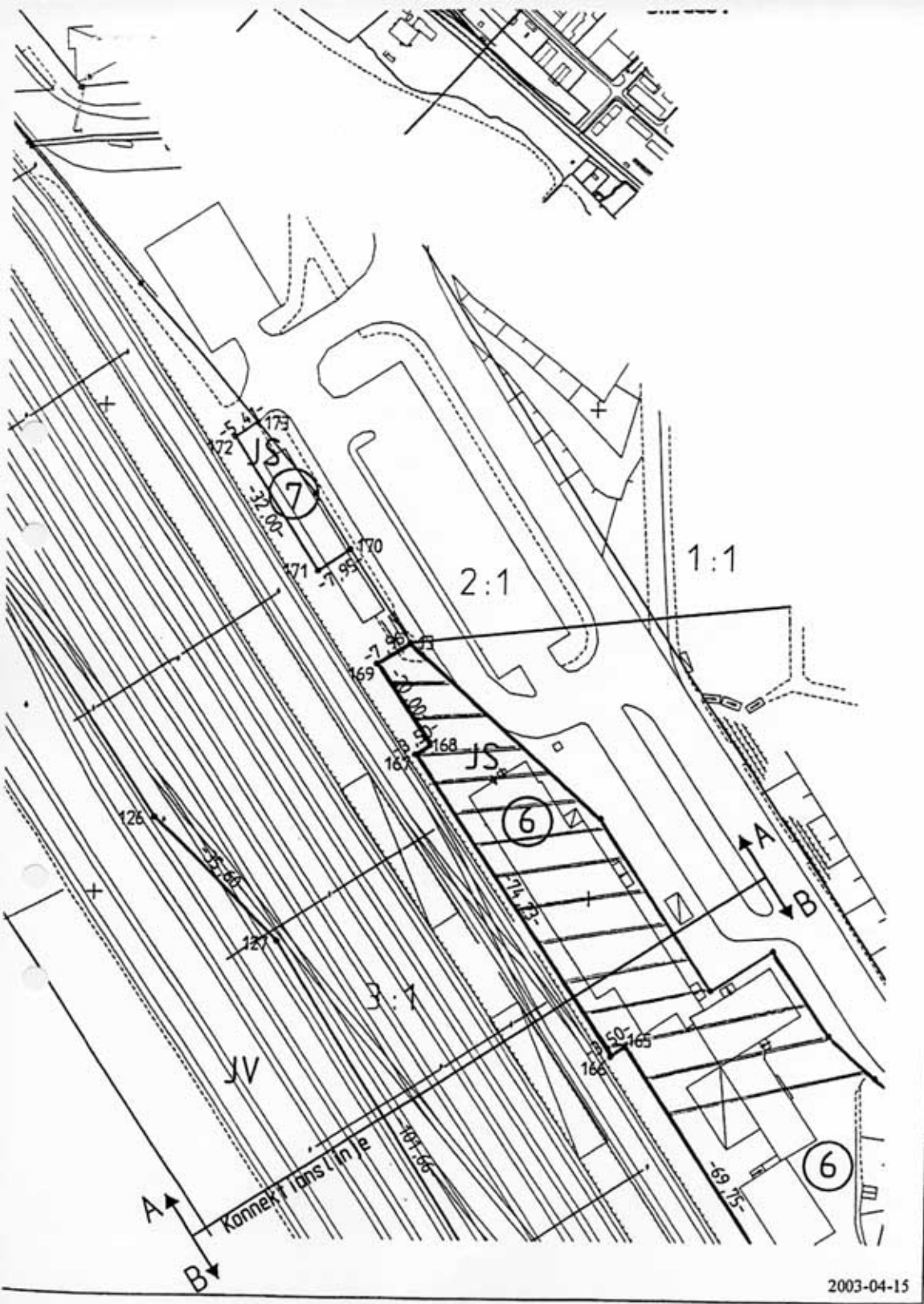
Arvode Fastighetsreglering mellan Staden 3:1 och Söder 1:14 m fl fastigheter, avstyckning från Söder 1:14 samt anläggningsförrättning	Kommun	Län	FIG FIG FIG
	Östersund	Jämtland	
	Registreringskontor	Östersund	
Förordningsutställare Tom Brantheim	Registreringsbevis Registreringsdatum 2003-05-21	Ansvarig Lovisa Ekström För lantmäterimyndigheten	

FASTIGHETSÄTTIG BESKRIVNING, aktbilaga BE 1

KNISK BESKRIVNING, aktbilaga BE 2

OMRÅDE B

2003-04-15

Akt 2380K-2003/44

HUR MAN ÖVERKLAGAR TILL LÄNSRÄTTEN

Om Ni är missnöjd med länsstyrelsens beslut kan Ni skriva till länsrätten i Jämtlands län.

Det gör Ni genom att i brev

- tala om vilket beslut Ni överklagar, t ex genom att ange ärendets nummer (dnr)
- redogöra för dels varför Ni menar att länsstyrelsens beslut är felaktigt, dels hur Ni anser att beslutet skall ändras.

Ni undertecknar brevet, förtydligar namnteckningen och uppger postadress och telefonnummer.

Om Ni har handlingar eller annat som Ni anser stöder Er ståndpunkt, så bör Ni skicka med det.

OBS!

1. BREVET SKALL LÄMNAS/SKICKAS TILL LÄNSSTYRELSEN.
Den ordningen har kommit till främst för att skynda på handläggningen. Länsstyrelsen kan nämligen då, samtidigt med Ert överklagande, sända sina handlingar till länsrätten, som kommer att behöva ha tillgång till dem.

Länsstyrelsens adress är

Länsstyrelsen i Jämtlands län
831 86 ÖSTERSUND

2. Länsstyrelsen måste ha fått Ert brev inom tre veckor från den dag Ni fick del av beslutet, annars kan Ert överklagande inte tas upp.

Behöver Ni veta mer om hur Ni skall gå till väga, så kan Ni vända Er till länsstyrelsen, tfn 063-14 60 00.